

להזרזת נתן

גליון צ"א (שנה ב') ◊ פרשת עקב ◊ חודש אב שנת תשפ"ג לפ"ק

תורת נתן

פנינים מספרי "להורות נתן"

לא היו מזיקים במדבר -
לכך לא בלו בגדיהם

שְׁמֹלֶתְךָ לֹא קָלְתָה מֵעֲלֶיךָ

וְנִכְנָךְ לֹא בָצַקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה (ה, ד).

"ל דאמרו (ברכות ו.) הני ברכי דשלהי (ברכים עייפיים. רש"י) מנייהו, הני מאני דרבנן דבלו מחופיא דידהו, פירש"י בגדי התלמידים שבלים מהר והם אינם בני מלאכה שיבלו בגדיהם, מחופיא דידהו, באין המזיקים ויושבים אצלם ומתחככים בהם עיי"ש.

אבל כשהיו ישראל במדבר והיו מוקפין ענני הכבוד לא היה רשות למזיקין ליכנס לפנים מענני הכבוד, ובפרט כי אכלו מן שלא היה בו גשמיות, וממילא המזיקין לא יכלו להתקרב לישראל ליהנות מהם, וע"כ רגלם לא בצקה ושמלתם לא בלתה, כי לא היו שם מזיקין הגורמין לברכים דשלהי ולמאני דבלו. ועיין רמב"ן שהכל היה מעשי נס.

מצד טיבו של הלחם לא תצטרך ללפותו

אַרְצֶךָ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנֶת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם (ח, ט).
ר"ל כי העני אוכל פתו במלח בלבד כי אין לו במה ללפת את הפת, והעשיר אינו אוכל פת חריבה אלא בלפת ממינים שונים, אולם לחמה של ארץ ישראל יהא מוטעם כל כך עד שלא יצטרך ללפתו בכלום וגם העשיר יאכל לחם גרידא לרוב טובו, והיינו לא במסכנות תאכל בה לחם, לא משום עניות ומסכנות תאכל את הלחם בלי לפת, כי אם מצד טובו של הלחם שלא יצטרך ללפתו כלל.

שיח נתן

פנינים מספר
"שיחות מלול מלכה"

רבינו מרדכי ב"ר הלל אשכנזי זי"ע

- המרדכי - כ"ב מנחם אב

המרדכי שהוא אחד מגאונים קמאי מימי הראשונים, מוכר וידוע בשם "מרדכי", הגם שזה חידוש שקוראים בשמו "מרדכי", ולא אמורים "רבינו מרדכי" וכדומה. וכנראה שזה בבחינת גדול מרבן שמו, והשם "מרדכי" מספיק תואר בעבורו. המרדכי ידוע שמביא הרבה חידושים מגדולי הראשונים ומבעלי התוספות, והיה תלמידו של מהר"ם מרוטנבורג, ומהר"ם מרוטנבורג היה גם רבו של הרא"ש, והמרדכי היה נכדו של הראב"ן רבינו אלעזר ב"ר נתן, והיה גיסו של הר"י מקורביל בעל הסמ"ק, בתוספות מובא כמה פעמים קושיות בשם "הקשה הר"י מקורביל", ומסופקני אם הוא אותו הר"י מקורביל בעל הסמ"ק, משום שבדרך כלל קושיותיו של הר"י מקורביל המובא בתוספות, הם חריפים ביותר, כבמסכת פסחים (כב: ד"ה לכם) ועוד, ואלו ספר הסמ"ק הוא יותר ע"ד פשטות. והמרדכי היה גיסו של רבינו מאיר הכהן בעל הגהות מיימוני, והגהות מיימוני גם הוא ספר המבוסס על ליקוט מדברי הראשונים.

ספר המרדכי מלוקט מהראשונים, ובעיקר מבעלי התוספות. ישנם שני נוסחאות בחיבורו של המרדכי, הבית יוסף (או"ח סי' שפ"א) מביא מרדכי רבני אסטריך, ומרדכי רבני ריינוס, וכנראה הנוסח של המרדכי לא היה בכל מקום אותו נוסח, שבני אסטריך קיבלו אחרת מהמרדכי, ואילו בני ריינוס קיבלו נוסח אחר [ריינוס היה נהר בארץ אשכנז, וכבר מובא בפוסקים, שהיה להם מנהג להתיר סוג מסויים של חלב, עיין רמ"א יו"ד (סי' ס"ד סי"ט) עיי"ש]. הרמ"א כותב שבמרדכי ישנם הרבה טעויות ולשונות מגומגמים. ובאמת שהרמ"א עצמו הגיה את המרדכי, וכיום מודפסים הגהותיו של הרמ"א בסוגריים, כך שהיום קל יותר ללמוד את המרדכי. פעמים רבות מביא הבית יוסף חידושים ופסקים מהמרדכי, שלא מבינים כל כך, וצריכים לעיין במרדכי בפנים, ואז מבינים.

ולכאורה צריך להבין באמת, למה המרדכי לא כתב את חיבורו מסודר ומנופה כראוי וכיאות, ואפשר לומר, דהנה הרב חיד"א זי"ע מביא שהמרדכי נהרג על קידוש השם בשעת השמד, בשנת ע' לאלף השישי [לפני כשבע מאות שנה] הוא ואשתו וחמשת בניו. וממילא אפשר להבין, שלא היה לו זמן לעבור עוד פעם על הספר, ולברר את הלשונות שיהיה הכל מדוייק ומסודר, ורק כתב לעצמו את החידושים, וכך הדפיסו את כתביו, מבלי שיעשה מהדורא בתרא לחיבורו. ובאמת גם מגדולי הפוסקים האחרונים מצינו שכתבו את חיבורם בקיצור נמרץ, כגון המגן אברהם, והטעם גם כן ככל הנראה שלא הספיקה לו השעה. ולכן חיבורו של רבינו המרדכי אינו מסודר, מפני שלא הספיקה לו השעה. אמנם אעפ"כ לומדים את המרדכי בכל תפוצות ישראל, וכל דבריו מובאים להלכה למעשה בבית יוסף וברמ"א. וע"כ כמו שאמרנו מוקדם שהמרדכי נהרג על קידוש השם הוא ואשתו וחמשת בניו, וכנראה שלא נשאר ממנו זרע של קיימא, וממילא כשלומדים את תורתו של המרדכי, דבריהם הם זכרונם.

המשך בעמוד הבא

יפה נדרשת

אף כשמת אהרן - לא נסתלקה זכותו

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת גִּנִּי יַעֲקֹב מוֹסְרָה שָׁם מֵת אֶהָרֹן וַיִּקְבְּרָ שָׁם וַיִּכְתֹּב אֶלְעָזָר בֶּנִּי תַחְתָּיו (ו. י). ואזכיר מה שזכיתי לשמוע מפה קדשו (של מו"ר הוי"ח יוסף מפאפא), ביומא דהילולא קדישא של כ"ק אדמו"ר מהר"א מבעלזא זי"ע, לפרש מוקרא קודש (עקב י. ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת גִּנִּי יַעֲקֹב מוֹסְרָה שָׁם מֵת אֶהָרֹן וַיִּקְבְּרָ שָׁם וַיִּכְתֹּב אֶלְעָזָר בֶּנִּי תַחְתָּיו. ויש לדקדק אמאי כפל הלשון "שם" שתי פעמים. ורש"י כתב, וכי במוסרה מת אהרן והלא בהר ההר מת, אלא אף זו מן התוכחה, שכשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים שנה ונסתלקו ענני הכבוד, יראתם לכם ממלחמת מלך ערד ונתתם ראש לחזור למצרים, וחזרתם לאחוריים שמונה מסעות עד בני יעקב ומשם למוסרה, ושם נלחמו בכס בני לוי והרגו מכס ואתם מהם עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם, ובמוסרה עשיתם אבל כבד על מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם כאילו מת שם, עכת"ד.

ועדיין צריך להבין אמאי סיים הכתוב וַיִּקְבְּרָ שָׁם. אך הכוונה, דבאמת אף כשמת אהרן מכל מקום לא נסתלקה זכותו של אהרן, ולא לו שהאמינו זאת נחשב כאילו לא מת ולא נקבר, דלא נשכח זכרו ועדיין זכותו מגינה כאילו הוא חי, ורק לאלו שטעו וסברו שפסקה זכותו, ומהאי טעמא רצו לחזור למצרים, לאלו בלבד מת אהרן. והיינו דדייק הכתוב "שם" מת אהרן, רק שם במוסרה, דהיינו לאחר שחזרו לאחוריים עד מוסרה בגלל שטעו וחשבו שפסקה זכותו, ו"ויקבר שם" כלומר רק שם לאלו שבמוסרה נקבר ונשכח זכרו, אבל באמת נחשב כאילו לא נקבר, דצדיקים במיתתם קרויים חיים, על ידי דבריהם דברי אלקים חיים, עכ"ד ק"פ דפח"ת.

הנה דבריו הקדושים אלו צריכים להיות לכם אור לנתיבותיכם, כי על ידי שנתדבק בדרכיו הקדושים, נזכה שזכותו תעמוד לנו והרי הוא כאילו חי וקיים בקרבינו, אלא שאנחנו צריכים להיות ראוים לקבל את ההשפעה הגדולה, וזאת על ידי שנקבל בלבינו להמשיך בדרכיו, כפי אשר הורונו בחיים חיותו. והש"ת יעזור שזנכה להתדבק בדרכיו ונבמעשו הטובים, וזכותו הקדושה תעמוד לנו באלף המגן, להתברך בכל מיילי דמיטב כל הימים, ותזכו לשבת באהלה של תורה כל ימי חייכם, ונזכה לגאולה העתידה במהרה בימינו אמן.

האם גם בשבת נוהג הדין שאסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו

בשו"ת כתב סופר (האו"ח סי' ל"ב) כותב ע"ד דאיתא בברכות (מ.) אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר (עקב יא, טו) ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואלת ושבשת וכו'. וכותב הכת"ס שהסתפק אם בשבת ג"כ נוהג דין זה, משום שבשבת יש מצוה לאכול, ואולי דין זה נאמר רק בסעודת הרשות, שאז בהמה קודמת, אמנם בשבת דהוי סעודת מצוה אולי אדם קודם. וספק זה שייך גם בענין הא דאיתא בגמ' שם, וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח (סי' קס"ז ס"ו) דמוותר להפסיק בין נטילה לבציעה לומר ליתן מאכל לבהמה, משום דאסור לו לאכול קודם שיתן לבהמתו עיי"ש, וגם בזה יש להסתפק, אם בשבת כשיאמר גביל לתורי בין נטילה לבציעה, אם הוי הפסק, דאי נימא דבהמה קודמת גם בסעודת מצוה, א"כ לא הוי הפסק, אמנם אי נימא דבסעודת מצוה אדם קודם, א"כ הוי הפסק, וצריך לחזור ולברך, עכת"ד. ונשאר בספיקו ולא הכריע לדינא. [מובא מהרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע שהיה מגדל תרנגולים בגינת ביתו, כדי שיוכל לקיים דין זה שיתן קודם לבהמתו ואח"כ יאכל הוא].

ובשו"ת שבת סופר (האו"ח סוס"י מ') כותב ע"ד שנסתפק אביו הכת"ס בענין זה — דהנה בשו"ע או"ח (סי' של"ד ס"א) נפסק, דאם נפלה דליקה בשבת יכול להציל כדי מזון שלש סעודות, הראוי לאדם, הראוי לבהמה לבהמה עיי"ש. ובס' תוספת שבת שם כתב הטעם, משום דאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו, ולכך מציל גם לבהמה מזון ג' סעודות עכ"ד. וכותב השבט סופר, דמהכא חזינן להדיא דגם בשבת שייך דין זה עיי"ש.

והנה הטעם דאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו, מבוואר ברמב"ם (פ"ט מעבדים ה"ח) וז"ל "ומקדימין מזון הבהמה והעבדים על סעודת עצמן, הרי הוא אומר (תהלים קכג, ב) כעניני עבדים אל יד אדוניהם כעניני שפחה אל יד גברתה" עכ"ד. וכוונתו מבווארת, דהעבד והבהמה אין להם אפשרות לדאוג למזונות בשבילם, וע"כ עיניהם נשואות אל בעליהם, ואף שיוכל לתת להם אחר שיאכל הוא, מכל מקום חיישינן דאחר שיאכל וישבע, שוב לא ירגיש בצער הבהמה והעבד שעדיין לא אכלו, משא"כ אם יתן להם קודם שיאכל הוא, שאז הוא ג"כ רעב, ויודע ומרגיש צער רעבונו, אז יתן להם מזונותיהם בהרחבה ולא בצמצום.

בענין שמספרים מהג"ר אליהו חיים מייזל זי"ע אבד"ק לאדז, שבעירו בימות

החורף היו עניים שהיו קופאים מקור, כי לא היה להם ממון לקנות עצים ופחמין להסקה, והלך הגאון לאסוף כספים בשבילם. ובהגיעו לבית עשיר אחד, ביקשו העשיר ליכנס אל תוך הבית, כי בחוץ שורר קור מקפיא עצמות, ואמר לו הגאון רבי אליהו חיים שיש לו טעם כמוס שהוא אינו יכול ליכנס לתוך הבית, והגביר יצא החוצה בלית ברירה, והתחיל הרב להסביר לו את צער העניים שקופאים מקור, ואין להם כסף לקניית עצי הסקה, וכך האריך בדיבורו, עד שהגביר התחיל לרעוד מקור, אז אמר לו הרב, הלוא תראה בעצמך, שאתה יצאת למשך זמן מועט החוצה, וכבר אינך יכול לסבול הקור, עכשיו תכיר ותדע לנוכח, צער העניים המצטערים מידי יום ולילה באין בידם אפילו פרוטה לפרוטה להתחמם מעט בהסקת העצים. ואחר שנתן הגביר מתת יד הגונה, אמר לו הרב, שזאת היתה הסיבה שלא רצה ליכנס לתוך הבית, משום שבבית היה מוסק התנור, ולא היה הגביר מבין גודל צערם של העניים, אבל עכשיו שיצא לחוץ וראה והרגיש על בשרו את גודל הצער, אז נתן בעין יפה כראוי וכיאות.

ובעיקר צדדי הספק של רבינו הכת"ס נראה לענ"ד, דבשבת לא אמרינן דבהמה קודמת לאדם, דהנה ביד אפרים או"ח (סי' קס"ז ד"ה מ"ג סק"י"ח) כתב בטעם הדבר דאסור לאדם שיאכל קודם שיתן לבהמתו, וז"ל "משום דכל אדם אין להחזיק עצמו לזכאי, שלפעמים אין לו זכות, רק שאוכל בזכות הבהמות, כדאיתא במדרש בעובדא דאלכסנדר, וקאמר התם מקרא אדם ובהמה תושיע ה'" עכ"ד. הדין שלפעמים האדם עצמו אינו ראוי שיהיה ניזון, רק כיון שיש לו בהמה, ואם אדם חטא בהמה מה חטאה, ע"כ הקב"ה מזין את האדם בשביל שיוכל ליתן לבהמה, אבל האדם עצמו מצד זכויותיו, לא היה ראוי שיהיה ניזון, וע"כ הוא צריך להקדים מאכל הבהמה למאכל עצמו. והנה עד כאן לא אמרינן טעם זה, אלא בימות החול, אבל בשבת קודש שאז ישנה השפעה מיוחדת לכל העניינים הנצרכים לשבת, כמו שמובא מהאר"ז"ל שאע"פ שבימות החול לאדם אדם אכיל הרבה יותר מכדי חיותו, הוא מתגשם באותם מאכלים, מכל מקום האוכל בשבת אפילו שאוכל הרבה מאוד, אינו מתגשם, משום שמאכלי שבת יש בהם קדושה יתירה עכ"ד. והשתא אפשר דדוקא בימות החול דאז הוי סעודת הרשות, א"כ אפשר דהאדם ניזון רק בזכות בהמתו, ע"כ צריך להקדים מאכלה, משא"כ בשבת קודש שישנה השפעה מיוחדת מן השמים, וכאמרם ז"ל (שבת ק"ח) המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מיצרים, ובש"ס ביצה (טו) אמרו דלהוצאת שבת אם הוסיף מוסיפין לו, א"כ יש מקום לומר שבשבת אדם קודם לבהמה, כסברת רבינו הכת"ס זי"ע. (מוצש"ק מברכין שבת שנת תשנ"ב)

המשך "שיח נתן"

ונאמר כאן מעשה המובא בהגהות מרדכי (סופ"ק דעירובין) וז"ל "ורשב"ם שפל עינים הוה ורצה לעלות בקרון אשר סוס ופרד מושכין בו, ולא הרגיש, איתרחיש ליה ניסא, ונזדמן לו אחיו רבינו תם שם, אמר לו אל תהי צדיק הרבה, שא מרום עיניך, והנה סוס ופרד לקראתך, ונמנע ולא עלה" עכ"ד. ויש לתמוה למה לא חשש רשב"ם אולי יעלה בקרון אשר סוס ופרד מושכין בו, וכיצד סמך על חסידותו שלא הרים את עיניו לראות באיזה קרון הוא עולה, הרי גוי חשוד על כלאים. והנראה לומר בזה, דרשב"ם ור"ת שניהם לשיטתייהו אולי, דהנה בגיטין (ו) אמרו דאין הקב"ה מביא תקלה לידי צדיקים, ובתוס' (שבת יב: ד"ה רבי) הקשו, הרי רבי שמעאל קרא והטה, ותיריך ר"ת דזה נאמר רק במידי דאכילה, שבמאכלות אסורות אין הקב"ה מכשילם, אבל בדברים אחרים יכולים הצדיקים להכשל עיי"ש. וע"כ אמר ר"ת לשיטתו אל תהי צדיק הרבה, שאי אפשר לסמוך בזה על צדקתך, שכן זה אינו מידי דאכלה, ואפשר להכשל. אבל הרשב"ם נמי לשיטתו אזל, דהנה בב"ב (קלג:) מובא, דעיליש פסק בדיני ממונות, ובא רבא ואמר לו שאין הדין עמו, ועיליש איכסיף שהיתה לו טעות, קרי עליה רבא, אני ה' בעתה אחישנה. ופירש רשב"ם וז"ל "בעת שהצדיקים צריכים לישועה, הקב"ה ממציאיה להם, אף אתה יודע אני בך שמעולם לא בא דין תקלה על ידך, שהרי עכשיו זימנתי לי הקב"ה קודם שהגעת להוראה ולא נכשלת" עכ"ד. ומבוואר דהרשב"ם ס"ל דהא דאמרינן דאין הקב"ה מביא תקלה לידי צדיקים, לאו דוקא במידי דאכלה, אלא גם בדיני ממונות ושאר דברים. והשתא אתי שפיר טובא, דהרשב"ם דס"ל דאין הקב"ה מביא תקלה לידי צדיקים בשום דבר, התייר לעצמו ללכת בשפלות עינים, לא חשש שמא יכשל באיסור כלאים, וכך היה באמת, ששלחו לו מן

השמים את ר"ת אחיו שהצילו מלעלות על הקרון, אבל ר"ת שסובר שכלל זה הוא רק במידי דאכילה, אמר לו אל תהי צדיק הרבה, שכאן אין לך לסמוך על צדקתך, שהקב"ה לא יביא תקלה לידך, שכן כלאים אינם מידי דאכילה, ובהו יש לחוש שמא תכשל באיסור שור וחמור. והנה יש לעיין בלשון הרשב"ם שאמר רבא לעיליש "אף אתה יודע אני בך שמעולם לא בא דין תקלה על ידך, שהרי עכשיו זימנתי לי הקב"ה קודם שהגעת להוראה ולא נכשלת". ולכאורה מהיכן ידע זאת רבא שמעולם לא נכשל עיליש בדיני ממונות. ונראה לפרש בהקדם מה שהביא בס' נחל אשכול (הוא פירוש על ספר האשכול) מעשה שהיה, שבמדינת ספרד באותם הימים היו גזירות שמד, וציוו לכל היהודים להמיר את דתם, והיהודים שביקשו להשאיר בספרד הוכרחו להתחבא, והרבה יהודים נמלטו לאמשטרדם, והיו שני יהודים מאמשטרדם שנסעו לרגל מסחרם בספינה, ובאמצע הדרך נשברה ספינתם, והיו מוכרחים לרדת במדינת ספרד, והיו אסורים לגלות שהם יהודים, ולכן התחפשו לגויים, ואחד מהם הלך אצל גוי פלוני, והשני התאכסן אצל גוי אחר, ובעל כרחם היו מוכרחים לאכול כל מה שנתנו להם, שאם היו אומרים שאינם רוצים לאכול בשר, היו מבינים שהם יהודים והיו הורגים אותם, ומקץ שבעו ימים כשביקשו לילך משם, ליוו אותם מארחיהם, ואצל אחד מהם, לפני שנפרדו, אמר לו מארחו הגוי, שדבר סתרי יש להודיעו, ואמר לו, להוי ידוע לך שאני יודע בך שיהודי אתה, ולבטח חושב אתה שאכלת אצלי מאכלות אסורות, ולבך צר עליך, ברם שלא יהיה לך עגמת נפש, הנני מודיעך שכן גם אני יהודי, ונתתי לך לאכול רק מאכלים כשרים. והיהודי השני ג"כ הלך לספינה. ובדרך נסיעתם סיפר האחד לחבירו, שהבעה"ב אמר לו שנתן לו רק מאכלים כשרים כיון שגם הוא היה יהודי, והשני היה לו עגמת נפש מרובה,

שדוקא חבירו זכה לאכול מאכלים כשרים, ואילו הוא נאלץ להתפלג במאכלות אסורות. ובבואם לאמשטרדם הלכו להחכם שבעינים שסיביר להם פשר הדבר, למה יגרע זה שהיה אנוס לאכול מאכלות אסורות, ולא נזדמן לו ג"כ יהודי נסתר שיאכילו מאכלים כשרים. ואמר לו החכם, שינסה להזכר אולי אכל פעם בימיו מאכלות אסורות במזיד, ואמר השני, ח"ו לא אירע לי דבר כזה מימי, ואמר לו החכם, אעפ"כ אולי אכלת פעם, ואמר השני, שבשעה שהיה ילד קטן, אחד מחבריו הגויים נתן לו לאכול חתיכה קטנה של גבינת עכו"ם, ואולי זה מה שהחכם מתכוין, ואמר לו החכם, לפיכך בא לך אותו מכשול, דדוקא חבירך שמעולם לא אכל מאכלות אסורות בין בשוגג ובין במזיד, לכן זימנתי לך מן השמים שגם עכשיו לא יכשל, אבל אתה שכבר אכלת מאכלות אסורות בזדון, כבר לא שמרו עליך מן השמים, ולכן נכשלת, ע"כ המעשה.

וחזינו מהכא שאדם שנשמר כל ימיו ממוכשולות, אזי מן השמים שומרים עליו שלא יכשל בשום מוכשול ח"ו, ומי שלא נשמר בעצמו, ומתיר לעצמו לבוא לידי מוכשול, אזי בבואו לידי מוכשול, אין שומרים עליו מן השמים. והנה כאן כתב הרשב"ם שרבא אמר לעיליש "אף אתה יודע אני בך שמעולם לא בא דין תקלה על ידך", ומהיכן ידעתי זאת "שהרי עכשיו זימנתי הקב"ה קודם שהגעת להוראה ולא נכשלת", שהרי אם היית נכשל פעם אחת, הרי שאז לא היו שולחים אותי מן השמים להצילך, אמנם עכשיו שראיתי ששלחו אותי מן השמים לשמור עליך שלא תפסוק שלא כהלכה, מוכח שמעולם לא בא דין תקלה על ידך.

(מוצש"ק מברכין אלול שנת תשנ"ח)